

Till  
Utbildningsdepartementet

## Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

Almega Utbildning (nedan kallat förbundet) har getts möjlighet att lämna synpunkter på ovan rubricerat betänkande och vill framföra följande.

Almega Utbildning är en arbetsgivar- och branschorganisation för fristående förskolor och skolor. Förbundet har cirka 820 medlemmar. Förbundets medlemmar är bundna av kollektivavtal och är verksamma över hela landet. Fristående förskolor och skolor fyller en viktig roll i svensk utbildning. I dag väljer drygt 420 000 elever och cirka 50 000 medarbetare fristående skolverksamheter.

### Sammanfattning

Förbundet **tillstyrker** utredningens förslag i kap. 3, 4 och 5.

### Inledning

Förbundet välkomnar utredningens betänkande med många väl övervägda och balanserade förslag. Förbundet uppskattar att utredningen har ett tydligt fokus på elevernas bästa och underbygger sina resonemang med resultat från både forskning och de intervjuer som utredningen gjort med ett stort antal aktörer. Utredningen ger i många fall tydliga och genomtänkta argument för att öka tryggheten och studieron i skolan. Dessa bygger dock ofta på att det redan finns ett starkt och tydligt ledarskap i skolan för att förslagen ska kunna fungera väl.

Förbundet ser att det idag finns stora problem med trygghet och studiero på många svenska skolor. Det finns många anledningar till det och utredningen redogör för några av dem. Enligt vår mening är en stor anledning det bristande ledarskapet i skolan. Det är dock en del av ett större samhällsproblem där föräldrar och elever getts omfattande rättigheter både i skolan och i samhället i stort, utan att motsvarande skyldigheter klargjorts. Den anmälningskultur som uppstått, där en tillrättavisning av en elev ofta resulterat i anmälan till Skolinspektionen, har lett till att både rektorer och lärare ibland backat för att slippa den omfattande administrativa procedur en anmälan kan föra med sig. Vi bedömer att det också funnits en osäkerhet bland framför allt lärare vilka möjligheter och förutsättningar som faktiskt finns att ingripa vid ordningsstörningar och bråk. Men också en bristande samsyn i skolan att alla ska följa de ordningsregler som redan finns, där personal ibland inte vågat, ibland inte orkat upprätthålla ordning och studiero. På vissa skolor är också arbetsmiljön för lärare så pass dålig att lärare riskerar hot och våld om läraren ingriper. Därför behövs en vändning i skolan med tydliggörande

av skolregler, av förväntningar på elever och deras föräldrar och rätt möjligheter för rektor och lärare att ingripa för att upprätthålla trygghet och studiero i skolan. Men det krävs också att ledarskapet i skolan stärks på andra sätt, exempelvis genom kompetensutveckling och fortbildning i ledarskap, för att de förslag utredningen lägger också ska landa och få effekt i skolan på ett bra sätt.

Med det sagt vill vi ändå problematisera något kring de mer ingripande förslag som läggs, exempelvis gällande omplaceringar och avstängningar av elever. Den vändning som nu sker inom skolområdet, där flera lagförslag lagts för att förhindra brottslighet, tillsammans med den här utredningens förslag, signalerar "hårdare tag" för att stoppa elever som på olika sätt stör och förstör undervisning och arbetsmiljö i skolan, vilket kan behövas. Men varför stör elever? Varför är skolan en omfattande brottsplats?

Upprepade undersökningar från Skolverket visar att elever inte får det stöd de behöver och framför allt att stödet sätts in alldeles för sent. Vi har samtidigt en ökande grupp av barn och unga som diagnostiseras med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som för många av dem innebär koncentrationssvårigheter och bristande impuls kontroll. Oavsett om det beror på en funktionsnedsättning eller inte, kvarstår att många barn inte får det stöd de behöver och inte heller i rätt tid, vilket i sin tur riskerar att leda till att eleverna inte hänger med i undervisningen och ersätter den med något annat att göra, som stök och frånvaro och ibland också brottslighet.

För skolan innebär det därför en svår balansgång att upprätthålla studieron i klassrummet, samtidigt som elever som behöver det också måste få stöd för att kunna få sin rätt till undervisning tillgodosedd. Skolan har ett oerhört viktigt uppdrag att kompensera för elevers svårigheter i utbildningen och det vore djupt olyckligt om den enkla lösningen i stället blir att förvisa en elev i behov av särskilt stöd från den egna undervisningsgruppen, oavsett om det innebär enskild undervisning eller byte till annan skola.

Förbundet har stor respekt för de svårigheter som kan uppstå med att elevers beteende utifrån sitt stödbehov ibland går ut över andra elevers rätt till studiero, för med sig. Men när så ingripande åtgärder föreslås som i denna utredning måste också en noggrann uppföljning ske av hur bestämmelserna tillämpas så att skolans kompensatoriska uppdrag inte tullas på och att elever i behov av särskilt stöd också får det, så tidigt som möjligt och utifrån ett helhetsperspektiv där skolan ska möta alla barns behov på bästa sätt. Förbundet ser det därför som nödvändigt att Skolverket tillsammans med Skolinspektionen får i uppdrag att särskilt granska tillämpningen av de mest ingripande förslagen, om dessa beslutas av riksdagen. Såsom framförts ovan, kan ett gott ledarskap också borge för en god tillämpning av bestämmelserna, medan det annars kan finnas risk att åtgärderna "överanvänds" även i fall då det inte är proportionerligt.

## Synpunkter på de olika förslagen

Såsom angetts i sammanfattningen tillstyrker Almega Utbildning utredningens förslag i kap. 3, 4 och 5. Nedan anges de avsnitt där förbundet vill påtala något specifikt.

### 3.2 Säkerställa att läraren kan fokusera på att undervisa utan onödiga hinder

**Utredningens förslag** • Skollagen ska ange att undervisning både bestäms och leds av läraren. • Skollagen ska ange att vårdnadshavare i begränsad omfattning ska erbjudas möjlighet till inflytande över sitt barns utbildning. • Regeringen ska ge Skolverket i uppdrag att ta fram stödmaterial och en juridisk vägledning om kommunikation med vårdnadshavare. Av materialet behöver det tydligt framgå att det är lärarna som utifrån sin profession har ansvaret för undervisningen.

### Förbundet tillstyrker förslagen.

Ytterligare en avvägning som kan bli svår i tillämpningen är att vårdnadshavares inflytande över utbildningen ska minska. Det är ett förslag som förbundet i princip ställer sig bakom, då den rätten till inflytande ibland kommit att missbrukas, men där också skolan får ta på sig ett ansvar att inte heller ha varit tillräckligt tydliga i vad vårdnadshavare har rätt att påverka när det gäller undervisningen. Läroplanerna har hittills betonat ett gott samarbete med hemmet. Ett sådant samarbete kan vara av största vikt för att en elev ska nå sin fulla potential både resultatmässigt och socialt. Det är trots allt föräldrar som känner sina barn bäst. Information om barnets mående och eventuella stödbehov är nödvändig för att skolan ska kunna möta elevens behov i undervisningen.

Samtidigt som det i vår medlemsrådgivning framkommit att vårdnadshavare i hög utsträckning trycker på och ibland ställer orimliga krav på anpassningar eller exakt hur särskilt stöd ska utformas, kan vi också konstatera utifrån Skolverkets undersökningar, att det faktiskt brister rent generellt i alla skolors förmåga att sätta in adekvata stödåtgärder, ofta med hänvisning till resursbrist. Det går därför också att förstå vissa föräldrars upprepade kontakter och krav på att skolan ska "göra mer".

Vi kan också se att det är en förtroendefråga. När rektor respektive lärare har svårt att själva dra gränserna för vad vårdnadshavare har rätt att påverka i sina barns skolgång, blir även vårdnadshavare osäkra och flyttar fram sina positioner. Brister i ledarskapet skapar också brist på förtroende. Om det kan avhjälpas genom att i lagstiftningen ytterligare förtydliga vilket inflytande vårdnadshavare har (vilket faktiskt redan idag är betydligt mindre omfattande än vad många tror), så är förslagen av godo. Men ansvaret ligger fortfarande på rektor och lärare att vara så goda ledare att det skapas ett förtroende för deras profession hos både elever och vårdnadshavare.

### 3.3 Möjliggöra för lärare att hantera mindre men frekventa ordningsstörningar på ett mer effektivt sätt

**Utredningens förslag** • Skollagen ska ange att läraren får visa ut en elev ur undervisningslokalen utan att först ha uppmanat eleven att ändra sitt uppförande när det är fråga om en allvarlig händelse där det förekommit hot eller våld eller kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier. • Skollagen ska ändras så att dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar tas bort. • Skollagen ska ange att rektorn ska se till att det finns förutsättningar för skolans personal att vidta de tillfälliga och omedelbara åtgärder som krävs för att tillförsäkra elever och personal trygghet och studiero. • Regeringen ska ge Skolverket i uppdrag att, i samråd med Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten tillhandahålla praxis och komplettera befintliga stödmaterial om hur skolpersonal kan agera i akuta situationer, eller i andra problematiska elevärenden.

### Förbundet tillstyrker förslagen.

Vi bedömer att det är bra förslag som kommer att underlätta för lärare att hantera ordningsstörningar.

Vi vill dock särskilt trycka på vikten av bättre stödmaterial och framför allt praxissamlingar för att underlätta skolpersonals kunskap om hur de kan agera på ett proportionerligt och lämpligt sätt.

Detta räcker dock inte. Ingen elev ska kränkas eller utsättas för diskriminering eller trakasserier, särskilt inte av personal. Det är viktigt att slå fast inledningsvis. Men idag ligger fortfarande kvar en anmälningskultur av skolan som idag tagit lite annorlunda former. I och med att huvudmannens klagomålshantering införts i förskolor och skolor har Skolinspektionens handläggning av enskilda ärenden minskat. Det gäller dock inte frågor

som rör kränkning eller diskriminering. Vid en genomgång av Barn- och elevombudets hantering av ärenden framgår att kraven på skriftlig dokumentation är oerhört omfattande och ställer krav på orimligt tidskrävande handläggning på den skola där ärendet inträffat. Det rimmar illa med de förslag på området som handlar om att minska administration och dokumentation på skolorna. Men det riskerar också att föra med sig att skolorna backar i att upprätthålla trygghet och studiero för att inte riskera ett kränkingsärende.

Samma sak gäller också frågan om diskriminering och trakasserier där det kommit till vår kännedom att diskrimineringsbyråer, med statlig finansiering, annonserar efter anmälningar rörande vissa skolor för att kunna driva skadestandsfrågor.

Därför måste det också tydliggöras att personalen i förskolor och skolor får ett tydligare uppdrag att upprätthålla trygghet och studiero och att det i sin tur kan medföra att elever känner sig kränkta av tillrättavisningar och i viss mån fysiska ingripanden. Det innebär dock inte nödvändigtvis att eleven rent faktiskt blivit kränkt och även BEO m fl institutioner bör beakta den förändrade regleringen, för det fall att riksdagen beslutar om den.

#### 4.1 Skapa bättre förutsättningar att vidta åtgärder när en elev allvarligt stör andra elevers trygghet och studiero

**Utredningens förslag** • Skollagen ska ändras så att det blir möjligt att tillfälligt placera elever inom eller utanför den egna skolenheten under längre tidsperioder än i dag. • Skollagen ska ange att efter en tillfällig placering utanför den egna skolenheten ska en plan tas fram för att stödja elevens återgång till undervisning vid den skolenhet som efter den tillfälliga placeringen ska vara elevens ordinarie skolenhet. • Begreppet akutskola ska införas i skollagen. Det som ska avses med en akutskola i skollagens mening är en organisatorisk lösning som är knuten till en skolenhet där elever i grundskolan tillfälligt ska ges undervisning utanför den egna skolenheten. • Skollagen ska ange att det ska vara möjligt att lägga ut undervisning på en akutskola på entreprenad till en annan huvudman inom skolväsendet. • Skollagen ska ändras så att det blir möjligt att stänga av en elev i grundskolan, specialskolan och sameskolan under längre tidsperioder och vid fler tillfällen än i dag. • Skollagen ska ange att eleven så långt det är möjligt ska erbjudas kompensation för den undervisning som han eller hon går miste om på grund av avstängningen. Rektorn avgör tidpunkt och formerna för hur sådan kompensation ska erbjudas. • Skollagen ska ange att en elev kan nekas tillträde till skolenheten, om synnerliga skäl föreligger. Eleven ska då i stället få fjärr- eller distansundervisning. Beslutet ska regelbundet följas upp och utvärderas. Rektorn ska upphäva beslutet när synnerliga skäl inte längre föreligger. • Regeringen ska ge Skolinspektionen i uppdrag att genomföra en tillsyn av skollagens bestämmelse om tillfällig placering utanför den egna skolenheten.

#### Förbundet tillstyrker förslagen.

Som vi inledningsvis framfört, ser vi att åtgärderna för att säkra andra elevers trygghet och studiero måste kombineras med att elever i behov av särskilt stöd också får det. Men möjligheterna att vidta fler olika åtgärder för att upprätthålla ordningen i skolan är också mycket viktiga.

Två åtgärder som vi som förbund ser kan ha stor betydelse för att säkra trygghet och studiero är följande.

Vi välkomnar förslaget om att undervisning i akutskola ska kunna ges på entreprenad. Mindre fristående skolenheter har svårigheter att själva anordna akutskola och saknar ofta lokaler för att undervisa elever enskilt. Möjligheten att komma överens med andra skolhuvudmän om undervisning i akutskola skulle underlätta för mindre skolenheter.

Att neka en elev tillträde till skolan är en mycket ingripande åtgärd. Det är dock en mycket viktig möjlighet för skolor att ta till, när synnerliga skäl föreligger. Här är möjligt att avvärja

stora hot mot både andra elever och lärare och att stoppa risk för brottslighet på skolan. Åtgärden kan lösa situationer där avstängning inte är möjligt/ändamålsenligt, men där man vill kunna skapa ett tillfälle till paus från en viss situation, utan avbrott i undervisningen för den enskilda eleven. Det är viktigt att det finns förutsättningar för att kunna organisera trygghet och studiero för alla elever på skolan. Att kunna neka enskilda elever tillträde är en sådan förutsättning. Samtidigt ställer fjärr- och distansundervisning vid nekat tillträde till skolan krav på att det finns förutsättningar för att organisera för denna typ av undervisningsform. De lärare som finns på skolan är redan uppbundna av ordinarie undervisning och det finns därutöver litet utrymme att planera för och genomföra undervisning i digital form.

Här finns också ett behov av stödmaterial i någon form för att klargöra när det föreligger synnerliga skäl för att neka en elev tillträde till skolan. Det gäller exempelvis frågan om vad som ska anses utgöra en "reell risk". Kan faktiska inträffade omständigheter bakåt i tiden medföra att elever i nutid upplever otrygghet kring en viss person? Är det att anse som en reell risk? Det finns också en risk att den disciplinära åtgärden får en form av "dömd i förväg-konsekvens", där exempelvis brottslighet inte kunnat bevisas. Det är därför viktigt att särskilt denna ingripande konsekvens följs upp och utvärderas av Skolverket och Skolinspektionen.

## 5.2 Samla in och publicera uppgifter om frånvaro

**Utredningens förslag** • Regeringen ska ge Skolverket i uppdrag att upprätta ett nationellt register om elevernas giltiga och ogiltiga skolfrånvaro. I regeringsuppdraget ska det ingå att förbereda för uppgiftsinsamling till registret och för publicering av statistisk baserat på registret i det nationella informationssystemet för skolväsendet. • Det nationella frånvaroregistret ska omfatta förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. • Av förordningen (2015:195) om ett nationellt informationssystem för skolväsendet ska det framgå att Skolverket ska göra uppgifter ur det nationella frånvaroregistret tillgängliga för allmänheten via informationssystemet.

### Förbundet tillstyrker förslagen.

Förbundet anser att det är av stor vikt att ett frånvaroregister upprättas för att kunna bedöma omfattningen och för att vidta rätt åtgärder för minska elevers frånvaro i skolan. Utifrån ett elevperspektiv är det viktigt att kunna bedöma elevfrånvaron på nationell nivå för att se om ytterligare statliga åtgärder behöver vidtas.

Förbundet vill dock peka på det yttrande som IMY avgett över förslaget. Det kan alltså finnas problem kring integritetsfrågorna i ett sådant register.

X

Andreas Mörck  
Förbundsdirektör

X

Gudrun Rendling  
förbundsjurist